

Posudek na bakalářskou práci Petra Schreiba Pojetí politična v politické teorii Hannah Arendtové

Práce Petra Schreiba je věnována pojetí politična u Hannah Arendtové, které je chápáno jako prostor svobodného kolektivního jednání, který je fundamentálním znakem lidské existence. V tomto pojetí je nacházíme v myšlení a praxi řecké polis, ale v moderní době bylo „převálcováno“ různými verzemi lidské sociality založenými na privátních zájmech. Každopádně je to jeden z klíčových teoretických motivů myšlení Hannah Arendtové a úloha Petra Schreiba tak byla nanejvýš náročná, neboť musel si osvojit myšlení této nelehké filosofky studiem jejích vlastních textů i dostatečné porce sekundární literatury, a to vše na úrovni přesahující požadavky kladené na běžnou bakalářskou práci.

Všeobecně lze říci, že práce Petra Schreiba představuje solidní vhled do politické teorie Hannah Arendt napsaný s hlubokou znalostí jejích hlavních teoretických motivů. Autor přitom osvědčil potřebné schopnosti teoretické, jakož i dovednosti stylistické. Práce je napsána kultivovaným jazykem, výklad je srozumitelný, až na drobné překlepy je též gramaticky bezchybný. Cílem je pojmová analýza v kontextu celého díla Hannah Arendtové, což má své úskalí, jak ještě uvedu, ale všeobecně lze říci, že Petr Schreib zvládl svůj úkol bez teoretických lapsů a s hlubokou znalostí díla Hannah Arendt, autorky v českém prostředí více citované než pochopené.

Hlavní úskalí práce spatřuji v tom, že autor zřejmě předpokládá, že lze v rozmanitém díle Hannah Arendtové najít nejen určitý centrální motiv, ale přímo elementární pojmosloví, které lze analyticky fixovat, jako by Hannah Arendt měla nějakou systematickou politickou teorii, kterou potom porůznu uplatňovala ve svých textech. Petr Schreib hledá společného jmenovatele díla Hannah Arendtové, což může mít smysl, ale on jej navíc fixuje v podobě souboru elementárních pojmů, jejichž významy upřesňuje. Zdá se mi, že opačný přístup by byl přínosnější, kdyby se pokusil vysledovat jak se významy klíčových pojmů mění a významově posouvají v kontextu proměnlivého a nesystematického díla Hannah Arendtové.

Výsledkem je, že pojmová analýza ztrácí intelektuální napětí. Uvedu tři příklady. 1) Pokud by se Petr Schreib věnoval také různým diskusím a polemikám, výklad by to oživilo, jako např. na str. 24-25, kde opustil dosavadní didaktický výklad a poukázal na dvojí interpretaci veřejné sféry, buďto v agonistickém podání Dana Villy, anebo v deliberativním od Seyly Benhabib. 2) Jindy jsou náznaky polemiky jen kusé a nedostatečné, jako když se

věnuje pojmu moci, což je u Arendtové schopnost skupiny kolektivně jednat svobodně, nikoli z donucení, a jež proto stojí proti násilí. Tento klíčový koncept si zaslouží větší diskusi než jen poukaz na rozdíly v myšlení Arendtové a Webera. Co je to za „podivný“ pojem moci, jež je bytostně kolektivní svobodou, je veřejná a nenese ani stopu po nějaké poslušnosti, nebo donucování, a je vlastně bez vůle, což autor ve výkladu opomíjí, byť nepřímo při výkladu selhání francouzské revoluce kritiku obecné vůle zmiňuje. Každopádně ale takový „netriviální“ pojem, jež nepochybně odporuje naší žité skutečnosti, si zaslouží možná polemičtější výklad, kde se mohou ukázat silné i sporné stránky takového konceptu. 3) Rovněž když autor vykládá, že politické jednání nemá sice účel, tedy není účelové, ale přináší zásadní lidské naplnění a rozvoj lidské existence, tak uvádí koncept štěstí (s. 23), neboť je to přeci jenom pořád aristotelská tradice politického myšlení. Nicméně v díle Hannah Arendtové je tento koncept k nepoznání různě variován, jelikož pod tuto „kategorii“ spadá jak občanský heroismus u Řeků, tak republikánské ctnosti u Římanů a také zvláštní reinterpretace lockovského „pursuit of happiness“ za americké revoluce. Právě v úvahách o agonistickém versus deliberativním pojetí veřejné sféry by se třeba ukázaly další dimenze tohoto „bezúčelného“ štěstí, hlavně to, že tato „kategorie“ sama nestačí k pochopení toho, co Arendt v různých dobách a v různých knihách o veřejnosti a političnu psala.

Z dalších připomínek: 1) Znalost myšlení Arendtové je výtečná, ale někdy pokulhává znalost jiných ideových tradic, např. liberalismu. Tak např. na str. 30 autor vysvětluje rozdíly mezi pojetím politické svobody Arendtové a Berlinovým pojetím negativní svobody, přitom ale spatřuje hlavní rozdíl v tom, že Berlinovo liberální pojetí údajně vychází z toho, že „jedinec se může seberealizovat sám v soukromé sféře“, zatímco Arendtová to popírá. Jenomže Berlin nic takového netvrdí. Naopak tvrdí spíše to, že otázka seberealizace jedince ať už v soukromí, nebo v politice, se nesmí zaměňovat za otázku po svobodě. Otázka seberealizace člověka a otázka jeho svobody jsou totiž různé otázky a snaha je spojit v jedné teorii je metafyzikou jednoho dobra, pravdy a lásky, což je podle Berlina nebezpečné.

2) Americká revoluce versus sověty. Nemyslím, že by smyslem myšlení Arendtové bylo ospravedlnit politický režim Spojených států, jak autor uvádí v úvodu (s. 9). Arendtová byla kritická myslitelka a tak ani režim Spojených států pro ni nebyl to hledanou alternativou k nacionalistické Evropě. Ostatně sám autor píše o hledání „alternativy“ v podobě „systému sovětů“. Autor určitě nechce tvrdit, že se režim Spojených států nějak podobá režimu rad alias sovětů? Byť právě toto společné pojítko má na mysli Arendtová. Zavádějící jsou rovněž řeči (s. 37) o „paradoxu“ a „ideologické nezaujatosti“ Arendtové v souvislosti s tím, že tom, že je Arendtová zaujata systémem rad. Paradox je to jenom tehdy, pokud výklad v On

Revolution vskutku chápeme jako obhajobu americké revoluce, jenomže Arendtová zde neobhajovala americkou revoluci, ale spíše posuzovala nakolik republikánská slova a skutky amerických otců zakladatelů dostála jejím představám o svobodné republice, a zjistila: i) že to dokázali mnohem lépe než francouzští revolucionáři, ii) ale že stejně došlo k tomu, že americká svobodná republika upadla, iii) pak už není divu, že jí zaujala také ruská revoluce, u níž rovněž našla vzmach republikánské svobody v sovětech, i když se tato ruská svoboda záhy ničivě zvrhla v rukou bolševiků ještě více než v rukou francouzských revolucionářů. Můžeme o této linii argumentace pochybovat, ale neshledávám na ní nic paradoxního, a hlavně nic ideologicky nezaujatého, jak soudí autor. Naopak svědčí spíše o jejím velkém zaujetí pro zapomenuté republikánské ctnosti, které se stále slábnoucí nadějí hledala v dějích minulých i nedávných.

3) Z těchto důvodů je rovněž ošidné hledat u Hannah Arendtové konzervatismus, jak je běžné v českém prostředí, a jak i Petr Schreib s jistou opatrností také uvádí, když tvrdí (s. 10), že jde o konzervatismus založený na jistém antropologickém pesimismu. Jako by takto říkal, že konstitucionalismus má u Arendtové přednost před revolucí, ale u Arendtové je to právě naopak. Arendtové myšlení je myšlení otevřenosti, chce pěstovat smysl pro zjevení toho, co je nové, mimořádné, extatické v lidském životě, jakkoli k tomu bytostně patří též zkoumání mezi otevřeností, svobody a politična, proto je Arendtová konzervativním myslitelem nanejvýš sekundárně, nikoli primárně.

Nehledě na tyto teoretické poznámky a připomínky, jež jdou za rámec požadavků kladených na bakalářskou práci, připomínám úvodní pozitivní hodnocení práce a navrhuji klasifikovat ji známkou výborně.